

A BÍRÁK MÉLTÓSÁGÁNAK ÉS A BÍRÓSÁGOK TEKINTÉLYÉNEK BÜNTETŐJOGI VÉDELME AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ÉS AZ EURÓPAI EMBERI JOGI EGYEZMÉNY DÖNTÉSEINEK TÜKRÉBEN

Bárd Károly

A közszereplők és a közhatalmat gyakorlók tevékenysége és a szólásszabadság

A pártatlan bíróhoz való jog számos helyzetben ütközhet az Európai Emberi Jogi Egyezményben (a továbbiakban: Egyezmény) biztosított más jogokkal. A kollízió lehetőségét rögzíti maga az Egyezmény is a véleménynyilvánítás szabadságát garantáló 10. cikkében: e jog korlátozható – egyebek között – „a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából”. A szólásszabadság mellett a tisztességes eljárás elemét képező védekezéshez való jog is ütközhet a pártatlanság követelményével vagy az igazságszolgáltatás tekintélyének megőrzéséhez fűződő érdekel.

A továbbiakban azt vizsgálom, hogy e lehetséges konfliktusokat miképp lehet oly módon szabályozni, hogy a megoldás az európai emberi jogi mércének és az Alkotmánybíróság támasztotta követelményeknek megfelelően. Az elemzés különösen aktuális manapság, amikor szaporodni

látszanak az olyan fenyegetések és egyéb magatartások, amelyek célja a bírói döntés befolyásolása, illetve amelyek a már megszületett bírói döntés miatt retorziókat helyeznek kilátásba. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács tájékoztatása szerint egyre gyakoribbak a bírakkal szemben, hivataluk ellátásával kapcsolatban tett gyalázkodó, becsmérlő, rágalmozó kijelentések. Korábban ismeretlen praktikák terjednek: az eljárás elhúzásának vagy az ellenszenves bírák kizáratásának szándékával benyújtott elfogultsági kifogások nemegyszer tartalmaznak a méltóságot súlyosan sértő kijelentéseket. A becsületbe gázoló közlések mögött nemritkán az a szándék húzódik, hogy a bírót eljárás kezdeményezésére indítsa, és ezzel ő maga adjon alapot kizárására.¹

Kérdés, hogy az ilyen morálisan elvetendő és sokszor egyúttal jogellenes magatartásokkal szemben a jelenleg rendelkezésre álló eszközök elégségesek-e. Erősíthető-e alkotmányosan a büntetőjogi védelem vagy netán a hatályos szabályozás is ellentétben áll az Alkotmánybíróság által megfogalmazotti tételekkel, mert még ma is túl széles körben engedi a büntetőjogi beavatkozást?

Kétségtelen, a büntetőjogi eszközök visszaszorítása mellett nyomós érvek szólnak. Egyre erőteljesebb az igény az igazságszolgáltatás működésének és a bírák teljesítményének „külső” ellenőrzésére, értékelésére. A községnek joga van megismerni, hogy a hatalom gyakorlására jogosított szervek – köztük a bíróságok – miképp élnek a felhatalmazással, és a sajátjának kötelessége a község tagjait az eligazodásban segíteni.² A média – különösen büntetőügyekben – felfokozott és gyakorta bizalmatlanságtól vezérelt érdeklődéssel kíséri a pereket és kommentálja az ítéleteket. Ennek oka a büntetőjogi szankció súlya mellett – az ítélet szabadságuktól vagy vagyonuktól foszthat meg embereket – az igazságszolgáltatástól elvárt örökérvényűség és véglegesség követelménye. A rossz törvényeket vissza lehet

¹ Lásd a Legfelsőbb Bíróság és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnökének tájékoztatását 2005 novemberében. A forrás: <http://index.hu/politika/belfold/biro1106>. Az elnök az Országgyűlésnek a bíróságok általános helyzetéről és az OIT 2004. évi igazgatási tevékenységéről adott tájékoztatójában is említést tett a bírák azon – általa jogosnak tartott – igényéről, hogy „megfelelő védelmet élvezzenek az őket ért alaptalan rágalmozásokkal, személyiségi jogukat sértő megnyilvánulásokkal szemben”. Lásd Tájékoztató 7156/2005/19. OIT Hiv. 80. o.

² A bíróságok „számadási” kötelezettségéről lásd BÁRD K.: Bírói függetlenség az Európai Unió társult országaiban. *Fundamentum*, 2002/1. 12. o.

vonni, miként a közigazgatás hibás intézkedéseit is. Az igazságszolgáltatásnak azonban a jogvitákat *végleges érvénnyel* kell eldöntenie. Ezért a jogerős bírói ítélet – ezt kívánja a jogbiztonság – csak egészen kivételes esetekben vizsgálható felül. A jogerős döntés az igazságot deklarálja – ez a vélelem. A közvélemény azonban azt várja el, hogy a *res iudicata pro veritate habetur* tétel maga is igaz legyen. Tévedni emberi dolog – de ez az igazságszolgáltatásra nem áll.³ Ez az emberfeletti elvárás az oka a közvélemény fokozott érdeklődésének és indulatos bírálatának, ha az igazságot veszélyeztetve látja, és ugyanez a csaknem teljesíthetetlen követelmény váltja ki a bírák makacs ellenállását a kritika bármely formájának engedélyezésével szemben.

A kérdés tehát az, hogy meddig mehet el a média a bíróságok munkájának bírálatában, hol az a pont, amelyen túl a bírák személyiségi jogai, az ítélezés pártatlanságának megőrzése és az igazságszolgáltatás tekintélyének fenntartása megálljt parancsolnak a közügyekről tájékoztatni kívánó sajtónak.

Az Alkotmánybíróságnak a véleménynyilvánítás szabadságát érintő határozatai alapján a bírák becsületének és az igazságszolgáltatás tekintélyének erősítése a büntetőjogi represszió fokozásával – első pillantásra – alkotmányosan kizártnak tűnik. A bírák kétségkívül közhatalmat gyakorolnak, márpedig az Alkotmánybíróság már azt is ellentétesnek tartja az alaptörvénnyel, ha a büntető jogszabályok a közhatalom gyakorlói sérelmére „elkövetett rágalmazást és becsületsértést a más személyek sérelmére elkövetett cselekményekkel *azonosan széles körben*” (kiemelés – B. K.) szankcionálják.⁴ „(Az) alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítás köre ugyanis a közhatalmat gyakorló személyekkel [...] kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb, mint más személyeknél.”⁵ Ezért az Al-

³ SCHMIDT, R.: *Über die politische Haltung der Richterschaft seit Weimar*. Elérhető a http://www.gmh.dgb.de/main/jahresin/1961/Leseproben/Leseprobe_11-1961-Schmid.html#top honlapon.

⁴ Lásd a 36/1994. (VI. 24.) AB határozat indokolásának III. pontját.

⁵ Lásd a határozat I. pontját. Erre tekintettel kétséges a Legfelsőbb Bíróság elnökének az említett Tájékoztatóban írt követelésének helytállósága, hogy „a bíróságok és a bírák nem akarnak” a személyiségi jogok és a jóhírnév védelme területén „többet, mint ami más természetes és jogi személyeket megillet, de annyit mindenképpen”. Tájékoztató. 80. o.

kotmánnyal való összhang megteremtése érdekében inkább a büntetőjogi beavatkozás szűkítése lehet a jogalkotó feladata.

Kétséges ugyanis, hogy a Btk.-nak a becsületsértésre és a rágalmozásra vonatkozó rendelkezései mindenben megfelelnek-e az Alkotmánybíróság határozatában foglaltaknak. A Btk. becsületsértés miatti felelősségre vonást helyez kilátásba, ha valaki „a sértett munkakörének ellátásával, köz megbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ”, még akkor is, ha csak a sértett van jelen [180. § (1) bekezdés a) pont]. Ha az elkövető rágalmozó jellegű tényről állít, úgy az is becsületsértésnek minősül, ha az állítás a sértettel szemben négy szemközt történik.⁶ Egyéb esetekben – ha tehát a közlés nem érinti a sértett köz megbízatását, munkakörét – sem rágalmozás, sem pedig becsületsértés nem valósul meg, ha az elkövetési magatartást nem „harmadik személy” (illetve nem nagy nyilvánosság) előtt tanúsítják.⁷

A Btk. idézett szabálya abban az időben született, amikor a hatóság és a hivatalos személy megsértéséről is rendelkezett a törvény, így a bűncselekmény passzív alanya a rendelkezés megalkotásakor nyilván csak a *hivatalos személyek körén kívül eső személy* lehetett. A Btk. indokolása az állam elhalásának doktrínája alapján a szocialista társadalom azon sajátosságával magyarázta a fokozott becsületvédelem szükségességét, hogy „az állampolgárok mind nagyobb számban vesznek részt a közügyek intézésében. Az állami feladatok egy része – fejlődésünk során – társadalmi feladattá vált”.⁸ A 180. § (1) bekezdés a) pontja tehát azok védelmére született, akik köz megbízatásukat, feladataikat, munkájukat *nem hivatalos személyként* látják el.

⁶ A rágalmozás megállapítása nem jöhet szóba, mert az csak „harmadik személy” jelenlétében valósítható meg.

⁷ A 179. § szerint rágalmozást követ el, aki más előtt (a más pedig nem a sértett, hanem „harmadik személy”) a becsület csorbítására alkalmas tényről állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ. A már említett eseten kívül becsületsértés miatt felel, aki mással szemben nagy nyilvánosság előtt a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el (180. §).

⁸ Az indokolás így folytatódik: „Ilyen feladatokat az állampolgárok köz megbízatás folytán látnak el. A közösség érdekében való fellépés nem függhet ennek formájától.” *Büntető törvénykönyv*. Összeáll.: dr. Kádár K. – dr. Moldoványi Gy. Budapest, 1979. 245. o.

A büntető jogszabályok a potenciális elkövetők hátrányára nem interpretálhatók kiterjesztően. E tilalomból következik, hogy a Btk. 180. § (1) bekezdésének a) pontját a gyakorlatnak *a hivatalos személy mindenkorifogalmára vetítve* kell értelmeznie, úgy, hogy az kizárólag a hivatalos személyek körén kívül eső egyének számára nyújtson védelmet. A 180. § (1) bekezdés a) pontjának kiterjesztése a hivatalos személyek sérelmére elkövetett cselekményekre ahhoz az abszurd következményhez vezetne, hogy becsületük megsértése szélesebb körben lenne büntethető, mint a speciális tényállás megsemmisítése előtti időben. A hivatalos személy megsértése ugyanis csak „más”, azaz „harmadik személy” előtt volt elkövethető, a 180. § (1) bekezdésének a) pontja viszont ilyen megszorítást nem tartalmaz.

De a passzív alanyok körét az Alkotmánybíróság útmutatása alapján még ennél is szűkebben kellene megvonni: nem minden közszereplő⁹ hivatalos személy, márpedig az előbbiek becsületének csorbítására alkalmas – közszereplői minőségükre tett – értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás sem büntethető az Alkotmánybíróság határozatában írtak szerint.

A gyakorlat nem feltétlenül így értelmezi a Btk. 180. § (1) bekezdés a) pontjának hatókörét. A Legfelsőbb Bíróság szerint az Alkotmánybíróságnak a hivatalos személy megsértéséről szóló rendelkezést megsemmisítő döntéséből az tűnik ki, hogy a „szóban forgó határozat meghozatalát megelőző időben a hivatalos személy megsértése vétségeként értékelt magatartás alkalmas lehet a sértett – mint magánszemély – becsületének a csorbítására. [...] Az adott esetben a terheltek a vádindítványban vád tárgyává tett magatartása alapot adhat az intézkedő rendőröknek – mint magánszemélyeknek – a sérelmére elkövetett becsületsértés vétségének [Btk. 180. § (1) bekezdés a) pont] megállapítására”.¹⁰

⁹ Így például a Btk. 180. § (1) bekezdése alapján elvileg védelmet élveznek az egyesületek vagy a pártok elnökei, akár foglalkozásszerűen, akár ezen kívül látják el teendőiket, feltéve, hogy nem minősülnek hivatalos személyeknek. Márpedig a szűk értelemben vett politikusok közül a Btk. 137. § 1. pontja csak az országgyűlési képviselőket, a kormány tagjait és a politikai államtitkárokat sorolja a hivatalos személyek közé. A Btk. 180. §-ában írt „munkakör”, „közmegbízatus” és „közérdekű tevékenység” fogalmára lásd HORVÁTH T. – KERESZTY B. – MARÁZ V. – MERÉNYI K. – NAGY F. – VIDA M.: *Fejezetek a magyar büntetőjog különös része köréből*. Szeged, 1993. 175. o.

¹⁰ BH 1998. 162.

Egy ilyen értelmezés mellett szólhat, hogy az egyén becsületét, azt az igényét, hogy kedvező társadalmi értékítéletet alkossanak róla, és hogy a „kulturált érintkezési mód minimális követelményeinek megfelelően kezeljék”,¹¹ egyaránt sértik az olyan gyalázkodó vagy pusztán durva közlések, amelyek akár magánemberként, akár valamely hivatal gyakorlójaként vagy közfeladat ellátójaként érik. A társadalmi megbecsültség „egyeséges”, egyaránt alakítják azok az értékítéletek, amelyek az egyént magánemberként minősítik és amelyek hivatali, illetve közszereplői magatartására vonatkoznak.

De a társadalmi szabályrendszerek – az etikett vagy a jog – mégiscsak szétválasztják a „hivatali” és a „magánemberi” méltóságot abban az értelemben, hogy a kulturált érintkezési mód minimálisan megkövetelhető szintjét eltérően állapítják meg a közlés címzettjének magánemberi vagy hivatali szerepétől függően. Ezt tette a magyar büntetőjog, amikor a rágalmazás és becsületsértés mellett a hivatalos személy megsértéséről rendelkezett, ezt teszi ma azzal, hogy a becsületsértés „általános” tényállásától eltérően szabályozza a felelősség feltételeit akkor, ha az egyén becsületét közmegegyezésével összefüggésben éri támadás. És ezt teszi az Alkotmánybíróság, amikor aszerint vonja meg a túrési határt, hogy az egyént közszereplőként, a közhatalom gyakorlójaként vagy magánszemélyként támadják.¹²

¹¹ BH 1998. 412.

¹² A különválasztás nehezen végezhető el következetesen. Ezt jelzi például az Európai Emberi Jogi Bizottság esetjoga. A *Lingens-ügyben* készült jelentésében a Bizottság hivatkozik egy korábbi döntésére, amely szerint: „A politikusnak el kell fogadnia a köztevékenységére vonatkozó és a közügyeket érintő nyilatkozatai miatti kemény bírálatot, és az ilyen bírálat nem tekinthető becsületsértőnek, csak abban az esetben, ha jelentős mértékben vetnek árnyékot személyes jellemére és jóhírnevére.” Az osztrák kormány e tételt akként értelmezte, hogy különbség tehető a magánérkölc és a politikai morál, illetve az ezek ellen irányuló támadások között, és azzal védekezett, hogy az osztrák bíróságok e distinkciót követték, amikor *Lingens*t azért ítélték el rágalmazásért, mert álláspontjuk szerint kijelentései *Kreisky*t „magánemberi becsületében” sértették. A Bizottság viszont azt fejtette ki, hogy nincs döntő jelentősége annak, hogy a bírálatok egy része *Kreisky* magánmoralitását érintette, mert a politikai vita összefüggésében ezek is közérdeklődésre tarthatnak számot. Másrészt viszont – hangsúlyozta a Bizottság – egyáltalán nem kizárt, hogy az olyan nyilatkozatok, amelyek kizárólag az érintett „politikai” moralitását értékelik, a becsületsértés olyan fokát érhetik el, amely már a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását indokolhatja. Lásd a Bizottság 1984. október 11-én kelt jelentését.

Az Alkotmánybíróságnak a hatóság, illetve hivatalos személy megsértését megsemmisítő határozata is közrejátszhatott abban, hogy a joggyakorlat a 180. § (1) bekezdés *a)* pontjának felhívásával megkísérelte a hivatalos személyek fokozott becsületvédelmét fenntartani. A határozat indokolása ugyan kimondja, hogy a hivatalos személyek védelmében az értékítéletek közlésének korlátozását alkotmányos érdek nem indokolhatja.¹³ A határozat azt is megállapítja, hogy a becsületsértés elkövetési magatartásai (a becsület csorbítására objektíve alkalmas kifejezés használata vagy cselekmény elkövetése) az értékítéletet megfogalmazó véleménynyilvánítás körébe esnek.¹⁴ Ebből valóban az következne – ezt az Alkotmánybíróság később a politikusokra nézve kifejezetten ki is mondta –, hogy a 180. § (1) bekezdés *a)* pontja a közhatalmat gyakorlók és közszereplők védelmére nem hozható fel. (Ez alól csak az az eset a kivétel, amikor a jogsértés rágalmozó tényállítással valósul meg, de az a sértettel szemben négy szemközti történik, és ezért a rágalmozás helyett becsületsértést kell a bírói gyakorlat szerint megállapítani.) Az AB határozat viszont differenciálás nélkül kimondja azt is, hogy a hatóság és a hivatalos személy megsértése tényállásának megsemmisítésével becsületük védelmét a Btk. 179. és 180. §-a veszi át.¹⁵ Igaz, hozzáteszi, hogy a rágalmozás és a becsületsértés alkotmányos alkalmazására a határozat rendelkező részében foglaltak irányadók, ha ezeket közhivatali betöltő személyek vagy közszereplők sérelmére követik el.¹⁶ Ebből a jogalkalmazói gyakorlat kétségtől eljuthatott volna oda, hogy a Btk. 180. § (1) *a)* pontja főszabályként¹⁷ nem hozható fel a hivatalos személyek és közszereplők védelmében, de a világosabb és részletesebb alkotmánybírósági útmutatás nyilván megkönnyítette volna e konklúzió levonását.

Ezt igazolja, hogy az Alkotmánybíróságnak a parlamenti képviselők mentelmi jogának terjedelméről szóló határozatában kénytelen volt kifejezetten kimondani: „a képviselővel és más közhatalmat gyakorló vagy

¹³ A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat indokolásának III.2. pontja.

¹⁴ A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat indokolásának II.3.2. pontja.

¹⁵ A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat indokolásának III.3. pontja.

¹⁶ A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat indokolásának III.3. pontja.

¹⁷ Még egyszer: kivétel a rágalmozó tényállítás, ha azt négy szemközti teszik.

egyéb módon közszereplő politikussal szemben becsületsértés a Btk. 180. § (1) bekezdés a) pontja alapján nem követhető el”.¹⁸

A Btk. szövege nem felel meg az Alkotmánybíróság azon útmutatásának sem, hogy a hivatalos személy, valamint közszereplő politikus „becsületének csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve az ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata [...] csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény állító, híresztelő, illetve az ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan, vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint – az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel – elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.”¹⁹ A Btk. szövege szerint a büntetőjogi felelősség alól csak az állított tények valóságának bizonyítottsága mentesít.²⁰ Igaz, az alkotmánykonform gyakorlat az Alkotmánybíróság útmutatásait követve kialakítható. A bíróságok egy része – az Alkotmánybíróság által megfogalmazott tételt a törvényen kívül eső büntethetőséget kizáró okként kezelve – eltekint a felelősségre vonástól, olyankor is, ha a hivatalos személyt vagy közszereplőt érintő becsületsértő tényállítás valótlanak bizonyul, de az elkövetőt, a tény valóságára vonatkozó tévedését illetően gondatlanság sem terheli.

Ez az álláspont korántsem általános és magától értetődő: a feltehetően igen széles körben használt büntetőjog különös részi tankönyv például nem tesz említést arról, hogy a rágalmazás miatti felelősségre vonást nemcsak az állított tény valóságának bizonyítottsága zárhatja ki.²¹ A CompLex Jogtárban

¹⁸ A 34/2004. (VI. 24.) AB határozat indokolásának V.3.1. pontja.

¹⁹ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat 1. pont.

²⁰ Btk. 182. § (1) bekezdés: „A 179–181. §-ban meghatározott bűncselekmények miatt nem büntethető az elkövető, „ha a becsület csorbítására alkalmas tény valóságnak bizonyul”.

²¹ „A valótlan tényállítás [...] minden esetben megvalósítja – az egyéb törvényi tényállási elemek fennállása esetén – a rágalmazást, a való tény állítása is minősülhet rágalmazásnak, azonban a törvény e körben megengedi a valóság bizonyítását. A Btk. valójában így teremti összhangot a szólás és véleménynyilvánítás szabadsága és a jóhírnév védelméhez fűződő alkotmányos érdekek között. [...] A valóság bizonyításának a sikertelensége esetén [...] attól függetlenül fennáll a büntetőjogi felelősség, hogy az állított tény egyébként létező volt, csak nem sikerült bizonyítani. Mindebből az következik, hogy csak a becsület csorbítására alkalmas tényállítás bebizonyítottan valós volta eredményezheti a *büntethetőséget kizáró*

olvasható magyarázat hasonlóképpen kategorikusan leszögezi: „A valóság bizonyítása akkor eredményes, ha az állított tény lényegileg valósnak bizonyult. [...] A valóságbizonyítás sikertelensége esetén a bűncselekmény attól függetlenül megállapítható, hogy az elkövető az állított tényt esetleg valónak tudta.”²²

A mentelmi jogot érintő határozatában a közszereplő politikusokat érintő rágalmazás alkalmazási körét az Alkotmánybíróság – ahogy arra már utaltam – tovább szűkítette, de – legalábbis a határozat rendelkező része szerint – csak arra az esetre, amikor az „elkövető” parlamenti képviselő, a „passzív alany” pedig közszereplő politikus: „A mentelmi jog felfüggesztésével kapcsolatos eljárás során irányadó alkotmányos követelmény [...], hogy a közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata esetében a parlamenti képviselő mentelmi joga kizárólag akkor függeszthető fel, ha tudta, hogy a közlés, lényegét tekintve, valótlan.”²³ A képviselő tehát akkor sem büntethető, ha a tény valóságát illető tévedését gondatlansága idézte elő. A döntés indokolása a politikai véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt szerepét hangsúlyozza és az 1994-ben született határozatban írtnál szigorúbb mércét a mentelmi joggal összefüggésben rendel alkalmazni. De hivatkozik arra is, hogy a szabad véleménynyilvánítás „különleges védelmet követel akkor, amikor közügyeket és a közhatalom gyakorlását, a közfeladatot ellátó, illetve a közéletben szerepet vállaló személyek tevékenységét érinti”.²⁴ Nem kizárt tehát, hogy a parlamenti képviselőnek a közszereplő politikust sértő megnyilatkozásán kívül is van olyan, a közügyeket érintő beszéd, amely hasonló szintű védelmet élvezhet; elképzelhető, hogy a 180. § (1) bekezdés a) pontja alkalmazásának ti-

ok megállapítását.” BELOVICS E. – MOLNÁR G. – SINKU P.: *Büntetőjog. Különös Rész.* Budapest, 2002. 166–167. o.

²² „Következésképpen a terhelt nem hivatkozhat eredményesen ténybeli tévedésre. A rágalmazó tényállítás valóságát, illetve valótlanágát ugyanis az elkövető tudatának nem kell átfognia.” Említést tesz az Alkotmánybíróság határozatárói és ismerteti az abban foglaltakat a Korona Kiadó gondozásában 2005-ben megjelent tankönyv. Lásd KERESZTY B. – MARÁZ V. – NAGY F. – VIDA M.: *A magyar büntetőjog különös része.* (szerk.): Nagy F. Budapest, 2005. 208–209. o.

²³ 34/2004. (IX. 28.) AB határozat 1. pont.

²⁴ A 34/2004. (IX. 28.) AB határozat indokolásának V.3.1. pontja.

lalma nem korlátozódik a *közszereplő politikussal* szemben tett becsületsértő kifejezésekre.²⁵

Összefoglalva: az Alkotmánybíróság útmutatása alapján a Btk. 179. és 180. §-a az alaptörvénnyel konform módon alkalmazható. A korábban írtak alapján a jogalkotó mégis szükségét érezheti annak, hogy az ítélkezési gyakorlat következetességét a Btk. módosításával elősegítse, és ezzel elejét vegye annak is, hogy a bíróságok a Btk. hatályos rendelkezéseit esetleg az Alkotmánybíróság útmutatását figyelmen kívül hagyva értelmezzék és alkalmazzák. Ha a jogalkotó e lépésre elszánja magát, úgy a közszereplők és a hivatalos személyek – köztük a bírák – sérelmére elkövethető becsületsértés és rágalmozás körét szűkebbre kellene vonnia annál, mint amit a hatályos *szöveg* enged. A bírák sérelmére elkövetett becsületsértés miatti felelősségre vonás lehetőségét ki kellene zárni, ha a közlés hivataluk ellátásával függ össze, a becsületet sértő tényállítások esetében pedig szélesebb körben kellene az elkövetők számára kimentési lehetőséget adni, mint amit a Btk. jelenlegi *szövege* enged.

Már előljáróban megjegyzem: ez a következtetés a bírákra nézve csak akkor helytálló, ha nem tudjuk igazolni, hogy speciális státuszukra figyelemmel a hivatalos személyektől és a közszereplőktől elvárt általános „tűrési szint” leszállítása esetükben alkotmányosan elfogadható. Vagyis érdemes mégiscsak eltűnődni azon, nincs-e alkotmánykonform módja annak, hogy a bírák és a bíróságok személyiségi jogait, illetve tekintélyét a büntetőjog a jövőben a mainál erőteljesebben oltalmazza. Míképp azt láttuk, az eddig – de legalábbis az 1990-es évek első felében – született alkotmánybírósági határozatok gondolatmenetét követve erre kevés az esély. Ám nem zárható ki, hogy a testület előbb-utóbb felülvizsgálja korábbi döntéseit. Érdemes ezért a véleménynyilvánítást érintő határozatokat először is abból a szempontból elemezni, hogy nem tartalmaznak-e ellentmondásokat, vagy hogy nem téves, illetve igazolhatatlan alapfeltevésekből indulnak-e ki.

A jogirodalomban erőteljes kétségek fogalmazódtak meg a szólásszabadságot érintő ügyekben rendszeresen – és így a hatóság, illetve a hiva-

²⁵ A 180. § (1) bekezdés a) pontja viszont alkalmazható – ahogy arra már utaltam –, ha a jogsértés rágalmozó tényállítással valósul meg, de az a sértettel szemben négy-szemközt történik, és ezért a rágalmozás helyett becsületsértést kell megállapítani.

talos személy megsértésének alkotmányosságát vizsgáló döntésben is – hivatkozott, a közösség elleni izgatás enyhébb alakzatát, a gyalázkodást megsemmisítő döntés²⁶ érvelésének helytállóságát illetően. „A szóláskorlátozás megítélésekor [...] egy államilag előmozdított, de éppen ennek következtében szabadon, saját törvényei szerint működő közvélemény, kommunikációs tér szolgál normatív alapul az Alkotmánybíróság számára az egyes közlések megítélésekor [...]. A társadalmi diskurzus, a szabad közvélemény-formálódás elve viszont kétségesse teszi egyes gyűlöletkel-tő, különösen rasszista közlések védendőségét, mi több valószínűtlen, hogy e közlések hozzájárulnak a közösségformáló diskurzushoz” – írja *Sajó András*.²⁷ Érvelése mindenfajta jellegében gyalázkodó közlésre – illetve, ahogy azt később igazolom, ezek egy csoportjára – helytálló.

Az Alkotmánybíróság abból indul ki, hogy „az eszmék, a nézetek szabad kifejtése” a különféle elképzelések „szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele”.²⁸ A véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt helyét (erejét) az magyarázza, hogy az nem pusztán a véleményt nyilvánító alanyi joga, hanem szolgálja „a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét” is:²⁹ a politikai kultúra, az egészségesen reflektáló közvélemény csak a nézetek, a vélemények ütköztetésével alakulhat ki. „A gyalázkodásra bírálat kell, hogy feleljen.”³⁰ De milyen érveket lehet felsorakoztatni a „bűdös cigány”, a „mocskos zsidó” vagy az „idióta, kretén bírák” kifejezésekkel szemben? Az Alkotmánybíróság szerint aki „gyalázkodik, magát bélyegzi meg”, s lesz a közvéleményben „gyalázkodó”.³¹ Az ismertetett gondolatmenetből az következik, hogy a gyalázkodóvá minősítést az „okos közvélekedés” végzi el. Ez olyan politikai vitákban formálódik – olvashatjuk az Alkotmánybíróság egy másik határozatában –, amelyekben az eltérő nézetek, álláspontok, elképze-

²⁶ 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

²⁷ SAJÓ A.: Rasszista nézetek büntetésének alkotmányosságáról. In GELLÉR B. (szerk.): *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. Budapest, 2004. 482. o. (A továbbiakban: SAJÓ A.: *Rasszista nézetek*.)

²⁸ A 30/1992. (V. 26.) AB határozat indokolásának III.2.1. pontja.

²⁹ A 30/1992. (V. 26.) AB határozat indokolásának III.2.2. pontja.

³⁰ A 30/1992. (V. 26.) AB határozat indokolásának V.3. pontja.

³¹ Uo.

lések egymással ütköznek.³² A „gyalázkodót” a szabad, demokratikus, szellemileg gazdag társadalom közvélekedése minősíti ekként. E közvélekedés a versengő érvek ütköztetése, olyan nézetek csatája révén alakul ki, amelyek ésszerű argumentumokkal vitatásra, cáfolásra alkalmasak. Éppen e potenciáljuk révén élveznek az ilyen vélemények – tartalmuktól függetlenül – fokozott védelmet, ezért kell az ilyen vélemények szabadságával szemben más jogoknak rendszerint meghátrálniuk. Az olyan közlések, amelyek e képességgel nem rendelkeznek, amelyek alkalmatlanok arra, hogy a kommunikációs tér kialakulásához és fenntartásához hozzájáruljanak, a fokozott védelemre nem tarthatnak igényt.

Nem azt állítom tehát, hogy a gyalázkodás büntetőjogi üldözhetőségének ne lenne alkotmányos korlátja. Igenis lehetnek olyan gyalázkodó formát öltő kijelentések, amelyek számot tarthatnak a fokozott védelemre, és amelyek büntetőjogi szankcionálása elfogadhatatlan. A distinkció alapja nem a közlés tartalma, nem az, hogy a vélemény milyen fokban undorító,³³ és nem is a megnyilatkozás durvaságának mértéke, hanem vitathatósága, argumentálhatósága, valamennyire racionális replikára és így a közvélekedés ésszerű módon való alakítására való alkalmassága, az a tulajdonsága, hogy képes „a közösségfenntartó diskurzushoz” hozzájárulni.³⁴ Ily módon

³² Lásd a 18/2004. (V. 25.) AB határozat indokolásának II.1.1. pontját.

³³ Az ilyen alapon történő korlátozás valóban elfogadhatatlan, ahogy azt az amerikai Legfelsőbb Bíróság is kifejtette: „A szólásszabadság mindenekelőtt azt jelenti, hogy a hatóság nincs felhatalmazva arra, hogy a kifejezést mondanivalója, eszméi, témája vagy tartalma alapján korlátozza.” Lásd *Texas v. Gregory Lee Johnson*, 491 U.S. 397 (1989).

³⁴ Sajó A.: *Rasszista nézetek*, 482. o. Megjegyzem, a Legfelsőbb Bíróság sem e distinkció alapján különíti el a büntetlen és a büntetőjogilag üldözhető beszédet. A döntés, amelyre állításomat alapozom, nem közszereplő és nem közhatalmat gyakorló sértettet érintett, de tárgya közérdeklődésre számot tartó konfliktus volt. A Legfelsőbb Bíróság elvi élel szögezte le: „A gyalázkodó jellegű és az emberi méltóság sérelmével járó nyilatkozatok még abban az esetben is bűncselekmény megvalósítására alkalmasak, ha azok – formálisan – kritikai megjegyzésként kerülnek nyilvánosságra. [...] a bíráltnak vannak határai: nyilvánvaló, hogy az nem mehet el a gyalázkodó jellegig, amikor már a bírált személy emberi méltóságának a sérelmével jár, ugyanakkor nem tartalmazhat a bírálathoz elengedhetetlenül szükségeseken túlmenő, a becsületérzést sértő kijelentéseket.” BH 1994. 300. A teljes képhez hozzátartozik, hogy a döntés a közösség elleni izgatást érintő határozata után, de a hatóság és hivatalos személy megsértését megsemmisítő határozata előtt született.

elkülöníthetők a közszereplők és a közhatalmat gyakorlók becsületét sértő közlések, amelyekhez büntetőjogi felelősség nem kapcsolódhat, azoktól, amelyek büntetőjogi üldözése alkotmányosan aggálytalan.

Az argumentálhatóság, a racionális vitatásra alkalmasság alapján történő differenciálás hiánya indíthatta az Alkotmánybíróságot arra, hogy a hatóságok és a hivatalos személyek tevékenységét érintő *bármilyen értékítéletnek* minősülő bírálat büntetőjogi üldözhetőségét elvesse: „A hatóság vagy hivatalos személy, valamint közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas – e minőségére tett –, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás nem büntethető.³⁵ [...] A társadalom békéjének, demokratikus fejlődésének védelme nem igényli a büntetőjogi beavatkozást a hatóságok, hivatalos személyek tevékenységének, működésének olyan kritikájával szemben [...], amely becsületsértő, gyalázkodó kijelentések, magatartások formájában nyilvánul meg.”³⁶

Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítást érintő határozataiban rendszeresen felidézi a strasbourgi esetjogot, amelynek alapján – első pillantásra – ugyancsak arra a következtetésre juthatunk, hogy a hivatalt gyakorlók és közszereplőkkel szemben megfogalmazott bármilyen értékítélet büntetőjogi üldözése elfogadhatatlan. E következtetés alapja az lehet, hogy a leggyakrabban idézett ítéletekben a kormányokat azért marasztalták el, mert a nemzeti bíróságok értékítélet valóságának bizonyítására kötelezték. Mivel ez nem járt (nem is járhatott) sikerrel, elítélték és megbüntették a vélemény nyilvánítóját. A véleményt tartalmazó közlés, értékítélet valóságának bizonyítása fogalmilag kizárt, ettől azonban büntetőjogi üldözése még elfogadható lehet. Az európai államok törvényei büntetni rendelik a becsületsértést, egyesek kriminalizálják a vallásos érzületet bántó, a közérkölcst vagy a nemzeti jelképeket sértő véleményeket, és a Strasbourgi Bíróság az ilyen tárgyú panaszok esetében meglehetősen elnéző: viszonylag széles körben elismeri a nemzeti hatóságok, bíróságok mérlegelési

³⁵ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat 3. pont.

³⁶ A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat indokolásának III.2. pontja. Az indokolásban mintha felbukkanna az argumentálhatóság, cáfolhatóság, illetve ennek hiánya alapján történő distinkció lehetősége: „fokozott alkotmányos védelmet élveznek az olyan értékítéletek, amelyek a közügyekre vonatkozó vélemények ütközésében kapnak hangot”.

jogkörét.³⁷ De a közszereplőkre vonatkozó véleménynyilvánításnak, ha azt értékítélet formájában fogalmazzák meg – első pillantásra ezt sugallják a Bíróság ítéletei –, a büntetőjog nem állíthat korlátot.

Ha azonban alaposabban elemezzük a Bíróság döntéseit, akkor kiderül: még az értékítélet formájában megfogalmazott és közügyeket, illetve közszereplőket érintő vélemények esetében sem feltétlenül kizárt a büntetőjogi beavatkozás egyezménykonformitása. Igazolásként csak három, Ausztriával szemben indított ügyet vizsgálók.

A *Lingens-ügyben*³⁸ a *Freiheitliche Partei Österreichs* elnökét, aki a választások előtt *Kreisky* pártjának potenciális koalíciós partnere volt, SS-múltjával vádolta meg *Simon Wiesenthal*. *Kreisky* a pártelnök védelmére kelt, és *Wiesenthal* szervezetét és tevékenységét politikai maffiának, illetve maffiamódszereknek minősítette. Ezt kommentálta a panaszos-újságíró egy folyóiratban; írásában, melynek elsődleges tárgya az osztrák „*Vergangenheitsbewältigung*”, illetve annak elmaradása volt, *Kreisky* megnyilvánulását a „legrosszabb oportunizmusnak”, erkölcsstelennek és méltóságon alulnak minősítette.

A rágalmazás miatt indított eljárásban *Lingens* az osztrák bíróság a valóság bizonyítására szólította fel, majd megállapította, hogy ez nem járt sikerrel, mert az igazolt tényekből nem szükségképpen adódtak azok a következtetések, amelyeket *Lingens* levont és ezért elítélte őt. Adottak voltak tehát bizonyos igazolt (illetve senki által nem vitatott) tények – *Kreisky* kijelentései. Ezekből formált az újságíró véleményt. Az eljárásban ezt a következtetést is tényállításnak minősítették, ezért rendelték el a valóság bizonyítását. Az osztrák bíróság a tényből tényre következtetéssel szembeni követelmény teljesítését követelte meg a panaszostól, majd annak sikertelenségére hivatkozással megállapította a kérelmező felelősségét.

A büntetőeljárásban a bizonyított tényekből következtet a bíróság az ügyet eldöntő tényre, arra, hogy a vádlott elkövette a bűncselekményt. De ez utóbbi tény csak akkor állapítható meg, ha az igazolt tényekből más következtetés nem vonható le. *Lingens* ügyében – ahogy azt a rágalmozó tények valóságának bizonyítása esetére számos eljárási törvény, köztük a magyar is előírja – megfordult a bizonyítási teher: a vádlottnak kellett bi-

³⁷ Az esetjog ismertetésére lásd SAJÓ A.: *A szólásszabadság kézikönyve*. Budapest, 2005. 110–116. o. (A továbbiakban: SAJÓ A.: *Szólásszabadság*.)

³⁸ *Lingens* ügye Ausztriával szemben A-103, az ítélet 1986. július 8-án született.

zonyítania, hogy az igazolt tényekből az osztrák bíróságok által tényállításnak minősített következtetés az egyedül helytálló.³⁹

A Strasbourgi Bíróság viszont az igazolt, illetve nem vitatott tényekből levont következtetést értéktételnek minősítette és azért marasztalta el az osztrák kormányt, mert a nemzeti bíróságok az értéktételt igazságtartalmának bizonyítását követelték meg tőle. Ez ugyanis fogalmilag kizárt: az értéktétel valóságtartalma nem bizonyítható. A kérelmezőt teljesíthetetlen feladat elé állították, és már ezzel megsértették a véleménynyilvánítás szabadságát garantáló 10. cikket.

Ugyanez volt a struktúrája az *Oberschlick-ítélet*⁴⁰ alapjául szolgáló esetnek. A kérelmező egy folyóiratban közzétette azt a feljelentést, amelyet az osztrák liberális párt (FPÖ) főtitkára ellen többedmagával tett gyűlöletre izgatás, bűncselekményre felhívás és a nemzetiszocialista párt betiltásáról szóló törvény rendelkezéseinek megsértése miatt. Az FPÖ főtitkárának választási programjában egyebek között az is szerepelt, hogy a külföldi asszonyoknak járó családi pótlékot csökkenteni kell, az osztrák nőknek járó juttatásokat pedig növelni. A kérelmező a feljelentés indokolásában – és ez is szerepelt a folyóiratban – ismertette a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt 1920-as programját, amelyben hasonló elképzelések szerepeltek. Az újságíró az FPÖ főtitkára kijelentéseinek és a német nemzetiszocialista párt

³⁹ Az elmélet azért nem látja az ártatlanság védelmének sérelmét abban, hogy a bizonyítási teher ilyenkor megfordul, mert főszabályként a becsület csorbítására alkalmas tényállítások valóságtartalmuktól függetlenül büntetendők. Azzal a törekvéssel párhuzamosan, hogy a büntetőjog csak a valótlan tényállításokat üldözze, erősödnek azok a vélemények, hogy a tény valótlanságát a vádnak kell bizonyítani. Az *Article 19* által közreadott elvek, amelyek alapján a véleménynyilvánítás szabadsága és a becsületvédelem igényei összhangba hozhatók, leszögezi: „a rágalmozás csak akkor állapítható meg, ha bizonyított, hogy az állított tények hamisak, azokat az elkövető hamisságuk tudatában állította, vagy a tények valóságát illetően gondatlanságból tévedésben volt, és csak akkor, ha a tényeket az elkövető azzal a szándékkal állította, hogy ezzel a megrágalmazott személynek hátrányt okozzon”. „A javasolt szabályhoz fűzött kommentár szerint a büntetőjog alapelve, az ártatlanság védelme azt igényli, hogy a vádló bizonyítsa a bűncselekmény valamennyi elemét, ezek közé tartozik a rágalmozás esetében a tények valótlanága, valamint a bűnösség megfelelő mértéke.” *Defining Defamation. Principles on Freedom of Expression and Protection of Reputation. Article 19.* London, 2000. 7–8. o.

⁴⁰ *Oberschlick* ügye Ausztriával szemben A-204, az ítélet 1991. május 23-án született.

egykori programjának összevetésével fogalmazta meg a véleményét: a politikus nézetei hasonlatosak a náci párt által vallottakkal. Az osztrák bíróság megint csak a tényből tényre következtetés szabályát rendelte alkalmazni: *Oberschlicket* elítélte, mert nem sikerült bizonyítania, hogy az igazolt tényekből (az FPÖ-főtitkár nyilatkozataiból) kizárólag a folyóiratban közzétett következtetés vonható le.⁴¹

Azt, amit az osztrák bíróság ténynek tekintett, a strasbourgi testület ebben az ügyben is értékítéletnek minősítette – az értékítélet valóságtartalmának bizonyíthatósága pedig fogalmilag kizárt. Az osztrák bíróság tehát itt is lehetetlen feladat elé állította a kérelmezőt. De akárcsak a *Lingens-ügyben*, itt is voltak igazolt tények, amelyekre az újságíró az értékítéletét alapozta. Erre a Strasbourgi Bíróság nyomatékosan fel is hívta a figyelmet: a folyóiratban közzétett írás a tények felidézésével kezdődik, beszámol a politikus által tett nyilatkozatokról. „Senki nem vitatta a szöveg e részének ténybeli helytállóságát. Ezt követi e nyilatkozatok elemzése, amelyek alapján a feljelentés megfogalmazói arra jutottak, hogy a politikus tudatosan a nemzetiszocialisták által vallott elképzelésekhez hasonló gondolatoknak adott hangot.”⁴²

A *Schwabe-ügy*⁴³ azt igazolja, hogy a Bíróság gyakorlata szerint az értékítélet alapjául szolgáló tényeknek „lényegüket tekintve” kell igazaknak lenniük. A tényállás szerint a karintiai kormányfő egy ittas vezetés és cserbenhagyás miatt megbüntetett és a rivális párthoz tartozó községi polgármestert az elítélésére tekintettel lemondásra szólított fel. *Schwabe*, a polgármester párttársa a sajtóban bírálta a tartományi miniszterelnököt, és hivatkozott egy a kormányfő pártjához tartozó egyik magas rangú politikus hasonló közlekedési bűncselekményére, akit azonban elítélését követően a kormányfő nem szólított fel visszalépésre. A kérelmező ellen rágalmazás miatt, valamint azért indult eljárás, mert olyan bűncselekmény miatt kiszabott büntetést tett közzé, amelyet már végrehajtottak.⁴⁴

⁴¹ Az ítélet 20. pontja.

⁴² Az ítélet 63. pontja.

⁴³ *Schwabe* ügye Ausztriával szemben A-242-B, az ítélet 1992. augusztus 28-án született.

⁴⁴ Az osztrák Btk. büntetni rendeli, ha valaki „harmadik személy által észlelhető módon olyan büntetendő cselekményt ró fel, amely miatt a büntetést már végrehajtották, vagy azt feltételeesen elengedték, vagy amelyre nézve a büntetés kiszabását elhalasztották” (113. §).

A két eset összevetésével a panaszos azt kívánta érzékeltetni, és írása címének is ezt adta, hogy a karintiai kormányfő nem azonos mércével mér. Az osztrák bíróságok itt is a valóság bizonyításának sikertelensége miatt ítélték el a kérelmezőt, mert nem igazolta, hogy a két ügy azonos lett volna.

Az Emberi Jogi Bíróság viszont az ügyek összevetését értéktételnek tekintette, amelynek valóságát bizonyítani lehetetlen. Az értéktétel alapjául szolgáló tényekről (a két bűncselekmény, illetve az elítélések ismertetése) pedig megállapította, hogy azok „lényegüket tekintve megfeleltek a valóságnak, és nem merülhet fel kétely a kérelmező jóhiszeműségét illetően sem”.⁴⁵

Ezekből az ítéletekből tehát nem következik, hogy az értéktétel miatt kizárt a büntetőjogi beavatkozás, ha a vélemény a közhatalom gyakorlóira vagy közszereplőkre vonatkozik. Nem igaz, hogy értéktételek esetében azok „valóságalapjának” vizsgálatára nem kerül sor.⁴⁶ Az elmarasztalás oka

⁴⁵ Az ítélet 34. pontja.

⁴⁶ Hogy az értéktétel alapjául szolgáló tények valóságbizonyítása nem kizárt, sőt engedélyezésének megtagadása eredményezheti a véleménynyilvánítás szabadságának sérelmét, igazolja a *Castells-ítélet* (Castells ügye Spanyolországgal szemben A-236, az ítélet 1992. április 23-án született). Az ellenzéki képviselő kérelmező a sajtóban egy szélsőjobboldali terrorszervezet által Baszkföldön elkövetett akciókról számolt be. Közzétette azt is, hogy a különböző gyilkosságok ügyében egyetlen elkövetőt sem azonosítottak, nem bocsátottak ki elfogatóparancsot, nem kérték felkutatásukhoz a lakosság segítségét a médián keresztül, mint ahogy az más esetekben történt, sőt a felajánlott segítséget a hatóságok nem fogadták el. Mindezekből levonta a következtetést: „Őszintén nem hiszem, hogy e fasiszta szervezetek önálló léttel bírnának az államapparátuson kívül. Más szóval nem hiszem, hogy valójában léteznének... E cselekmények mögött csak a kormány lehet, a kormánypárt és az apparátusa” (az ítélet 7. pontja). A spanyol Btk., illetve a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata nem engedte a valóság bizonyítását akkor, ha a rágalmazó támadás az állam legfőbb szervei ellen irányult (itt a kormány volt a támadás tárgya). A Bíróság elsősorban arra hivatkozással marasztalta el Spanyolországot, hogy a Castells által felajánlott valóságbizonyítási indítványnak nem adtak helyt. A spanyol kormány egyébként védekezése során éppen azt hozta fel, hogy a Bíróság esetjoga alapján értéktétel esetében a valóságbizonyítás kizárt, márpedig Castells értéktételt fogalmazott meg. A Bíróság az ítéletében leszögezte: a panaszos egy sor tényt állított és ezt követően a kialakult helyzetért a felelősséget a kormánynak tulajdonította. Castells számos olyan állítást tett, amelynek valóságát bizonyítani lehetett volna. Ha erre engedélyt kapott volna, úgy igazolhatta volna jóhiszeműségét. A Bíróság tehát azt mondta ki, hogy az értéktétel alapjául szolgáló tények bizonyítása igenis megengedett, sőt az egyezménykonformitás biztosítása érdekében kötelező lehet.

ezekben az ügyekben valójában az volt, hogy az értékítélet ésszerűségének és elfogadhatóságának megítéléséhez a nemzeti hatóságok a tényből tényre következtetés követelményét rendelték alkalmazni: azt kívánták meg, hogy az igazolt tényekből levont következtetés az egyetlen szükségképpen adódó következtetés legyen.

A strasbourgi döntések alapján nem kétséges, hogy az értékítélet alapjául szolgáló tények valóságtartalmát igenis lehet és kell is vizsgálni. Ha ezek lényegüket tekintve igaznak bizonyulnak, úgy a következő értékelési fázisban kell eldönteni (a konkrét körülmények alapján, és ezek között kiemelkedően fontos az a politikai kérdés, amelyre vonatkozóan a megállapítást tették), hogy a tényekből levont következtetés, az értékítélet védhető-e, igazolható-e vagy pedig abszurd, minden alapot nélkülöz, pusztán ésszerűtlenül gyalázkodó.

Az értékítélet is büntethető tehát, ha a beavatkozás arányosan korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát. A szóláskorlátozás arányossága pedig „attól függhet, hogy vajon volt-e kellő ténybeli alap a vitatott kijelentés megtételére, mivel a minden tényalapot nélkülöző kijelentés túlzó és ennyiben korlátozható lehet”.⁴⁷

Ez igaz a közszereplőket, a közügyeket érintő közlésekre is. Ezért „olyan nyilatkozatok, amelyek kizárólag az érintett »politikai morálitását« értékelik, elérhetik a becsületsértés olyan fokát, amely már indokolhatja a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását”.⁴⁸

⁴⁷ SAJÓ A.: Szólásszabadság. 103. o.

⁴⁸ Application no. 8803/79 (Decisions and reports no. 26. 181. o.). Idézi a Bizottságnak a *Lingens-ügyben* 1984. október 11-én kelt jelentése.